

CIRIL M. IVEKović

Ciril M. Iveković rodio se 1. juna 1864 u Klanjcu, u Hrvatskom Zagorju. Osnovnu školu izučio je u svom rodnom mjestu, a zatim srednju školu u Varaždinu. Njegov ga je rođak, zagrebački kanoničnik, Franjo Iveković pomogao da može u Beču dvije godine pohađati višu obrtnu školu. Povrativši se u Zagreb počeo je Č. M. Iveković da odmah praktično radi kao tehnički asistent arhitekta Bollé-a pri gradnji stolne crkve i kod novogradnje grčko-katoličke crkve.

Mladi Iveković imao je većih ambicija. G. 1886 on se vraća u Beč te se upisuje u akademiju likovnih umjetnosti. Tražio je i popunjenje i usavršavanje svoga znanja u atelijeru arhitekta Hasenauera. Boravak u Beču bio mu je moguć samo tako da je u isto vrijeme praktično radio kod poznate graditeljske firme Helmer & Fellner. Trogodišnji kurs na akademiji svršio je s uspjehom i nagradom koja mu je omogućila naučno putovanje po Sjevernoj Italiji.

Time je Iveković svoju teoretsko-praktičku izobrazbu u glavnome dovršio. Njegova je glavna težnja bila da sebi pribavi što više znanja i sposobnosti za rad praktična arhitekta. To ne smijemo zaboraviti pri prosuđivanju druge grane Ivekovićeve djelatnosti, njegovih naime naučno-historijskih istraživanja i literarnih prikaza. Kao praktični arhitekt Iveković opet radi kratko vrijeme u Beču kod Hasenauera, a od g. 1890.—1896. samostalno u Sarajevu kao arhitekt kod bosansko-hercegovačke vlade. Dao je nekoliko osnova za javne zgrade u Sarajevu, Banjaluci, Brčkom, Travniku, a osobito za vijećnicu u Sarajevu koja je izgrađena pod njegovim nadzorom u t. zv. bosansko-muslimanskom stilu.

Godine 1896. bio je pozvan na c. kr. Namjesništvo u Zadar da kao građevni savjetnik preuzme graditeljstvo za crkvene građevine. U Dalmaciji je Iveković ostao sve do g. 1920. I na novom položaju Iveković djeluje po dužnosti svoje službe stvaralački kao praktični arhitekt, izgrađujući mnogo katoličkih i pravoslavnih crkava ponajviše po zvanično utvrđenoj osnovi, tako u Pakoštanicama, u Ivoševcima, u Kominu, u Novalji, Dolu na Hvaru itd.; gradio je također i školu u Trogiru, oponašajući gotički stil

XV stoljeća. Imao je i priloge da dokumentira svoje graditeljske sposobnosti i izvan službenog uskog okvira na pr. pri izgradnji Nardelliijeve ville kod Dubrovnika. Na ovom mjestu nije nam namjera da analiziramo i ocjenjujemo karakter Ivekovićevih građevnih tvorevina, samo ćemo naglasiti toliko, da je malone uvijek stajao pod uplivom prvih impresija koje je bio dobio u školi

Č. M. Iveković

Hasenauera t. j. da se je u glavnom držao — kako je to već tada bilo uobičajeno — t. zv. historijskog stila, bosansko-muslimanskog u Bosni, a gotike u Dalmaciji, odricajući se svake osobne note koju danas smatramo najkarakterističnijom za svaki individualitet. No onako je u ono doba bio i po ostaloj Evropi poprečan ukus i mišljenje da se može i smije graditi.

Ali klasična zemlja Dalmacija, bogata spomenicima iz antičkoga vijeka, a osobito iz srednjega vijeka, otvorila je i pružila je Ivekoviću i drugo polje rada.

Reorganizovana c. kr. Centralna Komisija za čuvanje i istraživanje historijskih spomenika u Beču počela je po načelima i pod vodstvom A. Riegla, a osobito zatim M. Dvořaka novu aktivnost. Popravlak oštećenih crkvenih spomenika u Dalmaciji povjerilo je središnje povjerenstvo službenim organima kod zadarskog namjesništva. Tako je Ivekovića zapala zadaća da restaurira u Zadru romansku crkvu Sv. Krševana, a djelomice i Stolnu Crkvu istog stila, te katedralu u Kotoru, da osigura temelje zvonika glavne crkve u Trogiru itd. Iveković je izveo sve ove povjerene mu zadatke tehnički odlično, postupajući prema strogim propisima Centralne Komisije. Po ovim načelima nije bilo dozvoljeno da se obnovi ili oponaša ma i najsitniji čisto dekorativni detalj kao na pr. jedan profil, jedan okvir ili vijenac. Po našem današnjem mišljenju takav je obzir prema historijskoj arhitekturi a napose prema prostoj dekoraciji bio i suviše pretjeran. Ako je na pr. na profilovanom »soklu« iz vanjske dekoracije jedne crkve (Sv. Krševana u Zadru) ispao balvan, nama mora da bude slobodno i dozvoljeno da umetnemo novi kamen s istom profilacijom koju je na originalu izradio prosti klesarski majstor a nikako umjetnik. Slažemo se u tom pogledu da treba biti opreznijim čak i kod dekorativne proste ornamentike, ako se ova odlikuje kojom posebnom osobinom, na pr. primitivnošću, a pogotovo kod onih arhitektonskih dijelova koji nisu po šablona izrađeni kao na pr. kod boljih kapitela. Ali za ova stroga načela kod restauriranja spomenika nije tada odgovarao Iveković, već su ona bila katehizam bečke škole. Svoja opažanja kod sličnih radova ili slučajna otkrića, na primjer fresaka ispod moderne ožbuke u unutrašnjosti crkve, publicirao je Iveković obično u službenim izvještajima Centralne Komisije, rijetko u posebnim studijama ili čak u obliku knjige kako je to naknadno učinio za crkvu Sv. Krševana («Crkva Sv. Krševana u Zadru», Knjiga XXX. Dje-lala Jugoslav. Akademije u Zagrebu, 1931.).

Kao arhitekt na centralnoj upravi c. kr. pokrajine Dalmacije Iveković nije izvađao samo popravke na monumentalnim historijskim crkvama, već je morao u uskoj vezi s ovom dužnošću uzeti na sebe i drugu, t. j. iskopavanje starinskih ostataka okolo odnosnog objekta, koji se upravo restaurirao. Godine 1897 prigodom proširenja i nekih adaptacija crkvice Sv. Duha u Podgrađu kod Benkovca otkrili su se neki veliki arhitravi s natpisom i dekoracijom. Bilo

je odmah jasno da se radi o velebnim monumentalnim ostacima stare Asserije, čije je impozantne bedeme malo prije otkopao M. Glavinčić i snimio G. Niemann. Arheološki institut u Beču povjerio je iskopine Ivekoviću i kustosu zadarskog muzeja Josipu Bersi. Prvu naučnu publikaciju ovih istraživanja dali su Liebl i arhitekt Wilberg u *Jahreshefte des österreichischen archäologischen Institutes XI, Beiblatt 17—88*. Wilberg je pokušao i rekonstrukciju monumentalnih, u počast cara Trajana podignutih vrata. Naravno da su se jedan i drugi autor poslužili dobrim dijelom Ivekovićevim snimcima. Okolo Sv. Spasa nad ruševinama stare Asserije bili su već prije otkriveni neki starohrvatski spomenici; razumljivo da je to probudilo kod Ivekovića prvo zanimanje za naše narodne starine. Ovaj interes bio je sve to više pojačan i produbljen prijateljstvom s ocem Vj. Marumom koji je već tada svuda po Sjevernoj Dalmaciji neumorno tragao za našim starinama.

Drugo mjesto gdje je Iveković godine 1902. sudjelovao kod iskopina s arheologom Sticotti i s historikom Jelićem jeste stara Doclea, kod Podgorice u Crnoj Gori. U publikaciji ovih istraživanja: *Die römische Stadt Doclea in Montenegro* (Schriften der Balkankommission der kais. Akademie in Wien, Ant. Abt. VI) dao je Iveković odličnih tlorisa staroga grada i pojedinih arhitektonskih objekata te nekoliko vrlo uspješnih rekonstrukcija.

Od godine 1910. do početka svjetskoga rata počela je življa akcija Arheološkoga Zavoda u Beču na polju istraživanja klasičnih starina u Sjevernoj Dalmaciji (Aenona-Nin, okolica Obrova, zatim Asseria, Burnum i Aequum). Opet se moglo računati na tehničku pomoć arhitekta Ivekovića, koji u Asseriji istražuje poglavito nekropolu zajedno s Abramićem i Bersom a zatim započinja u saradnji s istima iskopavanje važnog tabora XI. legije u Burnumu (Šupljaja kod Kistanja). Nažalost je rat spriječio daljnji rad a istraženi objekti su samo djelomično objelodanjeni. Svakako je saradivanje Ivekovića na svakom polju antičke arheologije u staroj provinciji Dalmaciji bilo korisno i dragocjeno, a njegove rekonstrukcije klasičnih i starokršćanskih građevina lijep doprinos odnosnoj naučnoj publikaciji.

Dalmacija ima svoje još vidljive spomenike iz antičkih vremena (glavni objekt ovog perioda bio je uvijek i ostat će Dioklecijanova Palača u Splitu, bedemi raznih gradova kao na pr. Asserije, Nedinuma, Varvarije, vodovodi u Solinu i blizu Zadra, lukovi na Šupljaji-Burnum itd.), a ima i one tek u novije doba iskopane objekte, nadalje svoje vanredno interesantne crkvice

iz dobe hrvatskih narodnih vladara, veličanstvene katedrale i zvonike iz romanskog, za dalmatinsku arhitekturu zlatnog doba, crkve i palače iz vremena bujno razvijene gotike, te biserje rane renesanse (u Trogiru i Dubrovniku), utvrde svojih gradova protiv navala gusara i Turaka itd. itd. Sve je to moralo i kod Ivekovića, koji je imao otvoreno oko također i za arhitekturu prošlosti, probuditi neobičan interes i nukaći ga da se zabavi problemima postanka i razvitka ovako karakteristične arhitekture. I doista je Iveković počeo da se bavi proučavanjem monumentalnog bogatstva Dalmacije. Već činjenica da je on prvi među hrvatskim arhitektima naših vremena koji se latio tog posla, zaslužuje naše priznanje, i ako uspjeh nije uvijek odgovarao dobroj njegovoj namjeri. Tako je prigodom VIII. internacionalnog kongresa arhitekata u Beču održao predavanje o razvitku sredovječne arhitekture u Dalmaciji i ovu studiju publicirao 1910 kao posebnu knjigu na njemačkom jeziku: »Die Entwicklung der mittelalterlichen Baukunst in Dalmatien« (sa 28 tablica i 22 strane teksta). Ova studija pokazala je Ivekovićevo poznavanja dalmatinskih građevnih spomenika i bila je dokazom niečova nastojanja da ih prikaže u njihovoj važnosti i većemu stručnom forumu i širim slojevima; ali je već prvi pokušaj obrađivanja ove teme otkrio da historijsko znanje i naučna kritična metoda autora ne odgovaraju ipak u onoj mjeri koju danas zahtijeva strogost znanosti. Spomenuli smo oore da je Iveković bio čitavu svoju stručnu naobrazbu udesio jedino prema cilju da postane dobar praktičan arhitekt. To je i postigao. Drugih namjera ispočetka nije imao. Ali čim se počeo baviti teoretskim naučnim studijama pojavio se rečeni nedostatak. Iveković je bio toliko iskren prema sebi te je ovo osjetio i korektno odustao od zadataka koji su pretpostavljali i zahtijevali dublju stručnu, naučnu spremu. To se je napokon pokazalo kod Ivekovićeve najveće djela, kod njegove monumentalne publikacije dalmatinskih spomenika: *Architektur und Plastik in Dalmatien* (Dalmatiens Architektur und Plastik). Iveković je pridobio za svoj veliki plan izdavanja dalmatinskih spomenika nakladnu kuću A. Schroll & Co u Beču. Velike, u heliotipiji krasno izvedene table sređene su u monumentalom atlas dalmatinskih umjetnina, skulpture i arhitekture. *Legende* (na žalost ne uvijek ispravne) na tablama su na tri jezika srpskohrvatski, njemački i talijanski. Ovaj ilustrativni korpus imao je biti snabdjeven također informativnim tekstom u tri jezika. Do početka rata izdato je u pet fascikula 200 tabli, a poslije rata jedan jači sve-

zak sa fasc. 6—8 i sa tablama 201—320. 28 stranica teksta izdato je samo za Trogir i to kao prilog drugomu fascikulu.

Ovaj prikaz i već spomenuto predavanje o razvitku sredovječne arhitekture u Dalmaciji bili su predmetom oštre, odveć žučljive kritike sa strane L. Jelića u posebnoj recenziji štampanoj kao prilog XXXV (1912) godišnjaku časopisa: *Bullettino Dalmato: Contributo alla storia d'arte in Dalmazia*. Mnogo toga što je Jelić u toj recenziji žigosao kao manjkavo ili pogrješno, doista je mana, i valja žaliti što umanjuje vrijednost publikacije; druge neke sitne pogrješke stavio je Jelić bez potrebe na veliko zvono. Glavni nedostatak ovog teksta prouzrokovao je — kako smo već spomenuli — nekritičnom upotrebom historijskih vrela.

U predmetu ovakve kritike neka mi sada iza Jelićeve i Ivekovićeve smrti bude dozvoljena jedna kratka opaska. Jelić je bezdvojbno imao kao svaki drugi historik ili arheolog pravo da piše kritiku o Ivekoviće-
vu predavanju i o njegovu tekstu za citirano monumentalno djelo. Ali Jelić, raniji intimni prijatelj Ivekovićeve i njegov saradnik, mogao je svojoj kritici dati mirniji ton. Nepristran čitalac pitat će se: zašto taj agresivni karakter kritike? Tražit će valjda uzrok toj neobičnoj polemici izvan naučnog okvira. I doista taj je ležao u privatnim ličnim razmiricama između Jelića i Ivekovića. Pogotovo morao je Jelić biti obzirniji, on koji se je višekrat ogriješio o naučnu akribiju ili nedovoljnim opažanjem ili prenašanjem, smionim zaključivanjem pomoću svoje neobuzdane fantazije. Slična stvar mogla bi se i danas mutatis nominibus opetovati.

Spomenut ću ovdje nešto naročito za naše naučne prilike. Naša narodna historijska nauka, pogotovo arheološka, kao i povijest umjetnosti, još je vrlo mlada nauka, i dužnost je sviju nas da što bolje radimo i sami, a katkada u prijateljskoj saradnji sa svojim kolegama e da bi ta nauka napredovala a mi postali u svakoj disciplini po mogućnosti samostalni. Pa ako tko od naših naučenjaka i istraživača ima da nešto primjeti o radu drugoga, razložno je da ga najprije prijateljski na nedostatke upozori ili neka ih iznese u potpuno objektivnoj kritici mirno i dostojno, sine ira et studio; a ako to ne može, bolje da šuti nego da svoga protivnika na nelijep način i zlonamjenro dovede pred forum javnosti ponizujući često zbog takva postupka i sama sebe. To je memento koji sam smatrao dužnošću iznijeti upravo ovom zgodom. Inače, naši kolege iz inozemstva, vješti našem jeziku čitajući odnosne recenzije i polemike gledaju na nas ili sa samilosnom ironijom ili čak s prezirom!

Poslije rata objelodanio je Iveković svršetak svoga djela (fasc. 6—8) sa tablama

Splita, Dubrovnika, Kotora i otočja. Istovremeno je nakladnik dao čitavom djelu drukčiji raspored podijelivši table na 6 svezaka: Zadar, Šibenik, Trogir, Split, Dubrovnik, otočje. Ova čitava serija je popraćena kratkim zbijenim preglednim tekstom i popisom najvažnije literature. Društvo »Jadranska Straža« u Beogradu priredila je kod istog nakladnika posebno izdanje ovog djela na našem jeziku (originalni njemački tekst preveo je žaližbože nestručnjak). Iveković je stekao ovom publikacijom nedvojbeno velikih zasluga, otkrivši i stručnjacima i široj publici dobrim reprodukcijama bogatstvo dalmatinskih spomenika. Ovaj slikovni album doprinio je također u turističkom pogledu upoznavanju ljepota i umjetnina Dalmacije. Da je Iveković u izboru reprodukcija i u sastavu tabli postupio kritičnije, po nekom utvrđenom sistemu, i da je uzeo za saradnika historičara umjetnosti, njegovo djelo bi bilo nerazmjerno mnogo dobilo na važnosti i koristi. Ako nastupe bolja vremena za knjige, nije isključeno da će nakladnik prirediti i drugo prošireno izdanje; ime prvog autora bit će međutim uvijek časno spomenuto.

Već od prvih dana od kada je Iveković došao u Dalmaciju zanimali su ga uz ostale osobito narodni, starohrvatski spomenici, toliko oni što su ostali uvijek slobodni i vidljivi nad zemljom, kao Sv. Križ i Sv. Nikola u Ninu, Sv. Petar u Priku, koliko drugi, koje smo dobili iskopavanjem. Godine 1897 snimio je iskopine društva »Bihaća« kod Sv. Petra od Klobuka i pokušao rekonstrukciju starohrvatskog krunskog dvora (»Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva«, n. s. III. Zagreb 1898, str. 222). I Iveković i Jelić — da ne kažem čitava uprava »Bihaća« — bili su uvjereni da iskopani zidovi pripadaju IX. stoljeću i da su temelji, odnosno sačuvano zidovlje sastavni dio dvorova hrvatskih knezova. Danas drukčije sudimo; dovoljan je pogled na floris pa da se osviedočimo, da se tu radi o ostacima rimske villae rusticae. Stoga i Ivekovićeve inače lijepa rekonstrukcija tih dvorova, koja se često reproducira (tako na pr. i kod Šišića u njegovoj »Povijesti Hrvata« na str. 385) ne može nam poslužiti kao primjer starohrvatskoga graditeljstva.

Iveković je snimio također neke iskopine Hrvatskog starinarskog društva u Kninu, kao one na Kaptolu i Biskupiji kod Knina, u Piramatovcima, a i sam je u zadnje doba iskapaio u Biogradu na moru. (Iz vještaja o istraživanju spomenika u Biogradu na moru. Ljetopis Jugoslavenske Akademije za g. 1932). Nažalost nije sve objavio (isp. »Starohrvatska Prosvjeta«, nova serija II., 1928, str. 175), od nekih objekata pokušao rekonstrukciju (Kapitul kraj Knina — rekonstrukcija u

Starohrvatskoj Prosvjeti n. s. I. 1927. 252—271.) Svoja načela o našim narodnim spomenicima, osobito o graditeljstvu u doba narodnih hrvatskih vladara izložio je Iveković u »Hrvatskoj Seljačkoj Prosvjeti« u broju 11. godine 1927. posvećenu ocu Marunu: Građevna umjetnost kod starih Hrvata.

U području svoga istraživanja, ispitivanja i proučavanja uzeo je Iveković i neke druge spomenike kao na pr. seljačke poljske građevine koje stavlja u relaciju sa ranosredovječnim crkvenim zgradama: Bunje, čemer i poljanice u Zborniku kralja Tomislava (posebna Djela Jugoslavenske Akademije u Zagrebu, knjiga XVII 413-429) ili samostane: Najstariji samostani na dalmatinskim otocima (Rad Jugoslavenske Akademije 242, 1931, str. 216 do 226). Dao je i nekoliko arheološko-historičko-topografskih prikaza na pr.: Dugi Otok i Kornat isto u »Radu« knj. 235, str. 248—279, ili: Otok Žirje u »Starohrvatskoj Prosvjeti« n. s. I, str. 45—59. A i ovaj časopis, »Narodna Starina« donijela je (1922, knj. I.) Ivekovićeve članak: »Značajke graditeljstva srednjeg vijeka u Dalmaciji«, nadalje referat o prvom jugoslavenskom arheološkom kongresu u Beogradu (1922, knj. I, sv. 2.) te članak: Grobovi otaca (1924, knj. III, sv. 7.), a u ovom svesku »Narodne Starine«, nažalost zajedno s ovim nekrologom, izlazi njegov članak koji je kao posljednji dao »Narodnoj Starini«: »Crkva sv. Andrije na otoku Vrgadi ispod Biograda na moru«.

U Godišnjaku sveučilišta kraljevine Jugoslavije u Zagrebu (1924—1929.) Iveković je objavio članak »O modernoj arhitekturi«, kojom je studijom htio dati svoje mišljenje kao stari iskusni arhitekt koji se zanima za probleme najnovijih vremena.

Malo prije smrti dovršio je Iveković za »Rad« Jugoslavenske Akademije svoju studiju »Krstionica i crkva sv. Donata u Zadru«; te za Jubilarni Zbornik Matice Hrvatske raspravu »Građevno umijeće u Dalmaciji od X—XVII vijeka«; obje su radnje još neštampane.

God. 1920. Iveković je izabran za redovnog profesora za arhitekturu srednjega vijeka na tehničkom fakultetu u Zagrebu. Ovdje je nastojao svojim predavanjima, a osobito praktičnim vježbama u svojem seminaru da uspješno odgoji novu generaciju mladih arhitekata i da im ulijeva smisao i ljubav za spomenike prošlosti, osobito za one iz starohrvatskih vremena.

U Zagrebu je postao i pravim članom Jugoslavenske Akademije znanosti i umjetnosti; bio je član i odbornik društva »Bihać«, te potpredsjednik Hrvatskog starinarskog

društva u Kninu, Centralna Komisija za čuvanje spomenika u Beču i Arheološki Institut istoga grada bili su ga imenovali svojim članom dopisnikom.

Iz ovoga prikaza Ivekovićeva života i rada proizlazi da je on od mladih godina sve do zadnjih dana bio vanredno marljiv i radišan. Smrt ga je zatekla upravo, kada se spremao na put za Biograd na moru da nastavi iskopine starohrvatske bazilike iz XI stoljeća. Prvi i do sada jedini od naših arhitekata on je uvidio važnost naših spomenika, osobito arhitekture, i bio je prožet vrućom željom da ove umjetnine učini pristupačnima što većoj javnosti i izvan naše domovine. Ova njegova odanost prema spomenicima naše prošlosti zaslužuje naše iskreno priznanje. Zadužio je nauku uopće time, što će njegov atlas spomenika ostati još nadugo podloga za daljnja istraživanja. Kao pionir otvorio je put kojim treba da hodaju njegovi nasljednici. Istina, put još nije utr, izravan kako treba, ali smjer je tu. Nažalost, još se nije nitko od naših arhitekata javio koji bi imao spremu, ljubav i volju da nastavi ono što je Iveković bio započeo i da nam ostavi još ljepše plodove svoga rada. Polje rada je široko, ima na njemu mjesta za veliki broj onih koji bi ga htjeli i znali obrađivati. Bolno je što ne vidimo nikoga od mladih arhitekata sa barem nešto idealizma i domoljublja koji bi se posvetio našim starohrvatskim spomenicima. Zahvalni moramo stoga biti tudincu, arhitektu Ejnaru Dyggve, koji je s

velikim zanimanjem i nesebičnom ljubavi pristupio snimanju i proučavanju hrvatskih historijskih spomenika.

Pri kraju još nekoliko riječi o Ivekoviću kao čovjeku. Bio je blage naravi, ali čvrst i konsekventan u svojem karakteru. Nikada nije tražio uspjeha i priznanja svoje djelatnosti, već mu je sam rad bio najveće zadovoljstvo i najbolja nagrada. Rad je volio nada sve. O njegovu nastojanju da neprestano proširi svoje znanje svjedoči i velika krasna biblioteka koju je sebi postepeno nabavio te onda njegova velika zbirka fotografija, nacрта i skica. Ovaj naučni aparat leži zasad još neiskorišćen kod obitelji pokojnika, a trebalo bi da svakako spasiti za koji institut.

Iveković se je protivio u svojoj literarnoj djelatnosti svakoj polemici, šuteći je prelazio preko nepovoljne kritike čvrstom odlukom da će dalje raditi i novim stvaranjem dati bolji rezultat, a također popraviti ono gdje ranije nije potpuno dotjerao. Tvrdokorno se držao toga principa kako je istovremeno bio nepopustljiv u vlastitom ocjenjivanju nekih historijskih događaja i činjenica. Prema svojim saradnicima i kolegama bio je uvijek otvoren, iskren, spreman da im pruži svoju pomoć, kad su ga trebali, svakomu zahvalan za svaku sugestiju, savjet ili uslugu. Svojim prijateljima ostao je trajno vjeran kao svome radu.

Mihovil Abramić.

CRKVA SV. ANDRIJE NA OTOKU VRGADI ISPOD BIOGRADA N/M.

Množina bogoštovnih zgrada iz suštog srednjega vijeka koje se nalaze diljem naše Dalmacije slabo je poznata a još manje istražena. Samo gdjekada, i to nekako nuzgredice, spominje se ovdje ili ondje po koja takova zgrada a dotičnik je sigurno u neprilici, kamo i kako da smjesti dotičnu zgradu. Jedino je dr. Ljubo Karaman u svojoj knjizi »Iz kolijevke hrvatske prošlosti«. Historijsko-umjetničke crtice o starohrvatskim spomenicima (Zagreb 1930.) što ju je izdala Matica Hrvatska nešto opširnije pisao o takovim spomenicima, ali ih je sve sveo na upliv iz vana, te ih je toga radi samo površno ocijenio i opisao a da se nije potrudio dublje ulaziti u ovo pitanje.

Pisac je ovoga članka u svojoj studiji »Bunje, čemeri i poljarice« u Zborniku kralja Tomislava, što ga je izdala Jugoslavenska Akademija u Zagrebu, pokušao rastumačiti postanak nekih, osobito centralnih bogoštovnih zgrada na temelju udomaćenih

načina gradnje iz sitnog, neobrađenog, tek samo naslaganog kamenja, kao što je to na pr. kapela sv. Nikole kraj Nina, sv. Krševana na Glavotoku i sv. Donata kraj Košljuna obje na otoku Krku, a da se nije nigdje strukovno kritiziralo piščevo ovo mnijenje. Na istoj podlozi je pisac i u svojoj knjizi: »Crkva i Samostan Sv. Krševana u Zadru« potaknuo pitanje o postanku t. zv. romanskog sloga u Francuskoj, te je na str. 6. napomenuo također i kapelu u Molléges-u, kao začetnu vrstu gradnje i posljedice istoga načina pod zgodnim prilikama, naglasivši da se iz toga načina razvio sam po sebi francuski način gradnje romanskog sloga. Kraj ove kapele u Molléges-u pisac je napomenuo i objavio i snimke crkvice sv. Andrije na otoku Vrgadi ispod Biograda

* Hrvatska zadužbina iz X. stoljeća. »Djela Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti« knjiga XXX, U Zagrebu 1931.